

Povilas Gaidelis. Didvyriai nemiršta: Vladas Juozokas (Jozokas)-Petraitis

V. Juozokas gimė 1920 m. spalio 20 d. Biržų aps. Pasvalio mieste. Baigęs Pasvalio gimnaziją jis įstojo į Kauno karo mokyklą, kurią baigė 1940 m. spalio 1 d. (XV aspirantų laida). Tačiau tuo metu Lietuvą jau buvo okupavusi Raudonoji armija, todėl karininko laipsnio jis tada negavo. Sovietų ir nacių okupacijos metais V. Juozokas aktyviai įsijungė į pasipriešinimo rudiesiems ir raudoniesiems okupantams veiklą. Jis įstolo į Lietuvos laisvės armiją (LLA), kurią įkūrė Kazys Veverskis. Tačiau reikėjo užsidirbti ir pragyvenimui. Pradžioje jis dirbo Vilniuje priešgaisrinės apsaugos inspektoriumi, o nuo 1943 m. spalio mėnesio perėjo į Eišiškių priešgaisrinės apsaugos sistemą.

Tuo metu vokiečių karinė vadovybė, turėdama savų tikslų, organizavo lietuvių apmokymą Vokietijos žvalgų mokyklose. Apie 200 lietuvių ten išvyko. 1944 m. rugsėjo – lapkričio mėn. V. Juozaitis taip pat mokėsi Rytų Prusijoje Klenuvkos dvare prie Konicos įsteigtoje Abvero žvalgybos mokykloje FAK – 204. Pasibaigus apmokymui, buvo sudaryta desantininkų grupė, kuriai vadovavo V. Juozokas. Šią grupę 1944 m. gruodžio 22 d. vokiečių lėktuvas išmetė oro desantu Panevėžio aps. Miežiškių valsčiaus apylinkėse. Beveik po mėnesio – 1945 m. sausio 19-20 d. V. Juozokas – Petraitis dalyvavo Gėlelių miške vykusiame lietuvių desantininkų pasitarime. Buvo svarstytos laisvės kovotojų būrių telkimo galimybės iš patikimų žmonių – savanorių tarpo. Aptartos sukilimo galimybės tuo atveju, jeigu prasidėtų karas tarp Vakarų valstybių ir Sovietų Sąjungos. Numatytos kovotojų (sukilėlių) apginklavimo galimybės ir kiti aktualūs pasipriešinimo okupantams klausimai.

1945 m. pradžioje ltn. Steponui Girdžiūnui – Gegužiui ir kitiems LLA organizatoriams pavyko suburti Žaliosios girios (Panevėžio) kovotojų rinktinę. V. Juozokui buvo pavesta vadovauti vienai iš keturių šios rinktinės grupių. Grupės veikimo teritorija apėmė Panevėžio ir Miežiškių valsčius bei Žaliosios girios pietinę dalį. 1945 m. sausio – kovo mėn. šią grupę sudarė 5 būriai. 1945 m. vasario mėn. laisvės kovotojų telkimas pasibaigė 3 –iosios LLA Šiaurės apygardos sudarymu. V. Juozokas buvo paskirtas apygardos štabo viršininko ltn. S. Girdžiūno – Gegužio pavaduotoju. Formuojant štabą, V. Juozokas – Petraitis siekė sukurti vieningą Panevėžio rinktinę Gegužio vadovybėje. Jis labiau pasitikėjo jau pasižymėjusiais kovose su okupantais desantininkais, o ne naujokais, kurie neretai buvo mažai pažįstami ir nepatikimi. 1945 m. vasarą jau kūrėsi stipri pasipriešinimo okupantams organizacija. Į apygardos sudėtį buvo įtraukta Žalioji rinktinė, kuriai vadovavo kpt. I. Pucevičius – Radvila. 1945 m. antroje pusėje 3 –iosios LLA Šiaurės apygardos teritorija labai išsiplėtė. Ji tuo metu apėmė Panevėžio aps. Kupiškio, Panevėžio, Pumpėnų, Pušaloto, Raguvos, Rozalimo, Smilgių, Subačiaus, Šeduvos, Šimonių ir Viešintų valsčius.

V. Juozokas – Petraitis

1945 m. kovo 27 d. įvyko Ažagų-Eimuliškio kautynės, kurios įėjo į Naująją Lietuvos istoriją kaip vienos iš žymiausių. Kovėsi Biržų, Panevėžio ir Šiaulių apskrityje veikusios laisvės kovotojų grupės. Nors prieš pajėgos buvo keletą kartų gausesnės ir geriau ginkluotos, porą dienų trukusios įnirtingos kautynės parodė, kad sumanaus vadovavimo ir tinkamos taktikos dėka, kovotojai sugebėjo pasipriešinti okupantams ir po to sėkmingai pasitraukti iš apsupimo. V. Juozokas – Petraitis savo vadovaujamo desantininkų būrio, kurį sudarė apie 30 kovotojų, stovyklą prieš mūšį buvo įrengęs Eimuliškių miške, apie 150 m atstumu nuo Laimėjimų būrio ir apie 1 km nuo Dragonių kaimo (į Š. V. nuo Panevėžio). Partizanų stovyklas puolė 3 NKVD vidaus kariuomenės 4 –osios gen. mjr. Vetrovo divizijos 261 šaulių pulko batalionai (apie 800 gerai ginkluotų kariuomenės). Priešai panaudojo ne tik pėstininkus, bet taip pat tanketes ir lėktuvus. Nors mūšyje žuvo apie 70 laisvės kovotojų, tačiau dauguma sugebėjo prasiveržti iš apsupimo į Pakruojo pusę. Priešų tame mūšyje žuvo keletą kartų daugiau. Čia labai padėjo V. Juozoko – Petraičio Abvero mokykloje įgyta patirtis. Po to desantininkų vadas

V. Juozokas įsakė partizanams išsiskirstyti į mažesnius būrius ir slapstytis.

Benedikta Viščiūtė – Žilionienė – Vėtra prisiminė; „Šitaip mūsų apylinkėje susidarė partizanų būrys. Ir laikėsi jie Bernatonių eiguvoje, Linonių k. teritorijoje. Vadas tada buvo Vladas Juozokas-Petraitis, o Girdžiūnas-Gegužis jo pavaduotojas. <...> Tuoj po tų desantininkų pasirodymo Juozokas pareiškė, kad reikia važiuot ieškot ginklų, kurie buvo užkasti Katkų miške. Tėtis pasikinkė arklį, ir jie išvažiavo. Girdėjau, grįžę pasakojo, kaip pagal vokišką planą ieškoję tos vietos. Plane atseit nurodyta, kad nuo eglės 2 m į kairę pusę nuo kažkokio kito medžio. Kasė kasė ir nieko nerado. Tada mano tėvukas pasiūlė orientuotis pagal netoliese augusią pušį. Pabandė taip orientuotis ir kiek pakasę atrado. Ginklai buvo sudėti į dėžes, pilnas roges jų parvežė. Dėžėse buvo kulkosvaidžių, automatų, šautuvų, granatų su mediniais kotais, šovinių. <...> Petraičio būrio vyrai irgi turėjo bunkerį, bet tik pusiau žemėje, stogelis paviršiuje, iš toliau nesunku

buvo tą slėptuvę pastebėti. Čia mes davėm priesaiką. Aš gavau belgišką karabiną, o sesuo jokio ginklo neėmė, kadangi ji buvo paskirta į saniarinę dalį, gavo krepšį su tvarsčiais ir vaistais. Po to mane nusivedė į kaimą pas vieną stambų ūkininką. Namas didžiulis, ilgas. Atidarė visas duris, kamaroje ant sienos pakabino taikinį, o mane su karabinu pastatė kitam gryčios gale ir liepė šaut. Vieną kartą iššoviau, pataikiau į taikinį, Petraitis pagyrė. Taip tas belgiškas karabinas tapo mano artimiausiu draugu, aš su juo nesiskyrčiau, iki patekau į čekistų nagus.“

Benediktos sesuo Zina Viščiūtė-Bujanauskienė-Liepsna prisiminė: „Petraičio būrys buvo apsistojęs Jokūbonių miške. Dėl daugelio akivarų kai kurie šį mišką vadino Bedugniu. Jo viduryje, nedideliais krūmokšniais apaugusioje aikštlėje, buvo du, šalia vienas kito įrengti bunkeriai. Bunkeris Bedugnių miške buvo nuo Panevėžio į šiaurės vakarus, o žemėlapyje tas miškas įvardytas – Spirakių. Pirmą kartą leistis į požemį buvo šiek tiek neįjauku. Paskui apsipratau. Bunkeris buvo aukštas, sienos sureštos iš storų rąstų (apytiksliai jis buvo maždaug 5 m ilgio, 4 m pločio ir apie 2,5 m įleistas į žemę). Palei sienas buvo gultai. Jie taip pat iš rąstų, tik padengti eglišakėmis. Bunkeryje buvo nuolat kūrenama metalinė krosnelė. Apšvietimas – žibalinė lempa. Valgį virdavo lauke ant laužo.“

Juozas Jasiūnas – Berželis prisiminė: „Kai 1945 m. Radvila žuvo, vasarą vadovavimą perėmė ltn. desantininkas Vladas Juozokas – Petraitis. Jis suorganizavo Lietuvos laisvės armijos (LLA) 3-iąją apygardą ir tapo jos vadu. Jam priklausė Motiejaus Beliacko – Peleckio būrys, kurio visi 23 partizanai vėliau žuvo apsupti Uliūnuose, kur kovėsi Klovainių ir Vytauto Česnakavičiaus – Valo būriai. <...> Keletą kartų susikovėme. Kartą susišaudėme su Rozalimo stribais. Jų ginklai buvo geresni ir jų buvo daugiau. Susidūrimų su kariuomene vengdavome. Mūsų štabas buvo Bedugnių miške. Su žiniomis pas Petraitį siųsdavo 2 – 3 partizanus. Maisto mums duodavo gyventojai. <...> 1946 m. vasario 13 d. Petraitis su keliais vyrais – Tarzanu ir kitais – užėjo ant pasalos ir žuvo..“

Žuvus S.Girdžiūniui – Gegužiui, V.Juozokas tęsė apygardos organizacinę veiklą. 1945 m. rugsėjo 16 d. jis surengė dvylikos Panevėžio apskrities partizanų vadų pasitarimą, kuriame buvo oficialiai išrinktas 3-iosios LLA Šiaurės partizanų apygardos vadu. Spalio 11 d. jis gavo LLA štabo nario Leono Mureikos – Tauro laišką apie padėtį Suvalkijoje ir apie Tauro partizanų apygardos organizaciją. 1946 m. pradžioje Troškūnų vls. Gerkiškių miške V.Juozokas susitiko su Vytauto ap. vadu Antanu Slučka – Šarūnu ir aptarė bendradarbiavimo problemas. Buvo nutarta, kad upė Šventoji yra riba tarp 3-iosios LLA Šiaurės ir Vytauto apygardų.

Kitas V.Juozoko bendražygis Vytautas Vaitiekūnas prisimena: „Netrukus ryšininkai mane nuvedė pas leitenantą Vladą Juozoką - Petraitį, kuris jau buvo perėmęs Žaliosios rinktinės (ŽR) vado pareigas. Papasakojau jam ir visiems mane apspitusiems draugams nelaimingos nakties įvykius. Apgailėstavau, kad nesugebėjau apginti kapitono Radvilos, o pats likau gyvas ir net nesužeistas. Iš mūsų ryšininkų jie jau žinojo beveik viską apie tą nelaimę. Naujasis mano vadas visų vyrų akivaizdoje mane užtikrino, kad tokiomis aplinkybėmis aš nepadariau tik vieno: nepakėliau rankų ir nepasidaviau priešui. Todėl jis skiriaš mane savo pavaduotoju ir pavedė eiti tas pačias pareigas, kurias ėjau ir pas a.a. kapitoną Radvilą. Pasiūlymą priėmiau. Petraitis buvo kitokio „sukirpimo“ vadas. Pirma, Vokietijoje jis buvo išklauses partizaninės taktikos instruktažą. Antra, jis buvo jaunesnės kartos karys, gerai suprato partizanų (daugiausia jaunų) psichologiją. Juo labiau, kad daugelis jų neturėjo jokio karinio parengimo, todėl su jais reikėjo nemažai dirbti. Jaunam partizanui jis nepavesdavo atlikti tokių uždavinių, kurių įvykdymui jam galėjo pritrūkti reikiamo patyrimo ar ypatingesnės drąsos. Jis visiškai pritarė mano mintims, kad politinė Lietuvos dabartis ir juo labiau ateitis yra labai neaiškios. Mūsų partizaninė padėtis gali užtrukti gerokai ilgiau, negu manėme iš pat pradžių. Todėl moteris partizanas jis išsiuntinėjo į Kauną arba Vilnių, kur jos, kaip tuomet manėme, su daugiau ar mažiau pakeistais asmens dokumentais galės tęsti studijas arba kur nors rasti darbą. Aktyvi partizanė pagrindiniame dalinyje liko tik Balsio žmona Karilė. Petraitis jau turėjo ryšius su Žaliosios girios ir kai kuriomis kitomis Panevėžio apskrityje veikiančiomis partizanų grupėmis. Todėl jis pakeitė Radvilos planą ir pirmiausia nutarė aplankyti Šimonių ir Rudninkų giriose veikiančius partizanus. Jei bus galimybė, ketino užmegzti ryšius ir su lenkų antikomunistiniu pogrindžiu. Žygio grupei Petraitis parinko apie 30 rinktinių partizanų. Kiti turėjo palikti Ažagų miško stovykloje.“

Kaip toliau pasakoja V.Vaitiekūnas, Žaliosios girios partizanai nepanoro prie jų prisijungti ir sudaryti didelį, labai pažeidžiamą, sunkiai aprūpinamą junginį. Jie sutiko tik bendradarbiauti ir palaikyti nuolatinį ryšį. V.Vaitiekūnas tęsia pasakojimą: „Sparčiai beatšuočiuojant žiemai Petraitis suabejojo, ar būtų tikslinga pratęsti žygį į Rudninkus ir nusprendė grįžti į Ažagų mišką. <...> Dabar Petraitis pagaliau pritarė mano ir kai kurių kitų štabo narių nuomonei, kad ir saugumo, ir buitinio aprūpinimo sumetimais yra tikslinga iki pavasario ŽR suskirstyti nedidelėmis grupėmis, kurios veiktų joms geriausiai pažįstamose vietovėse, palaikydamos reguliarių ryšių su vadaviete.“

V.Vaitiekūnas pasakoja apie V.Juozoko – Petraičio žūtį aplinkybes: „Netrukus jo (Petraičio) ryšininkas pas mus atvedė, nežinia kaip pasivadinusią, kažkokio Lietuvos gelbėjimo ar partizanų centro atstovę (Tikriausiai, tai buvo MGB agento Juozo Markulio siūsta „atstovė“, P.G. past.). Ji sakė turinti tikslą su mumis užmegzti nuolatinį ryšį ir reguliariai perdavinėti kažkokio „centro“ direktyvas. Toji „atstovė“ kėlė

Šiokią tokį įtarimą ne tik man, bet ir Petraičiui. Mūsų stovykloj ji išbuvo gerą savaitę, nors tai jos užduočiai atlikti vargu ar reikėjo dviejų dienų. Sakėsi esanti medikė. Nors Petraitis buvo atsargesnis už Radvilą, tačiau man atrodė, kad jis tai „centro atstovei“ galėjo būti suteikęs daugiau informacijos, negu buvo būtina. <...> Vasario 13-os rytas dar buvo neišaušęs, kai stovyklos sargyba pranešė apie girdėtą didelį susišaudymą gal būt miško pakraštyje. <...> Netrukus stovyklon atskubėjo ir du sužeisti partizanai, dalyvavę toje išvykoje (su V.Juozoku). Jie pranešė, kad Petraitis, sužinojęs jog Ažagų mišką supančios didelės čekistų pajėgos, todėl skubėjęs grįžti stovyklon anksčiau, negu buvo numatęs. Pamiškėje jie užlipę ant didelės ir labai gerai užsimaskavusios pasalos. Labai greitai paaiškėjo, kad leitenantas Vladas Juozokas – Petraitis tą rytą tikrai žuvo, o su juo dar šeši partizanai.“

Vaitiekūno ir Petraičio būkštavimai pasitvirtino. Ta apsilankiusi „atstovė,“ matyt, enkavedistams suteikė pakankamai duomenų apie partizanų išsidėstymą ir jų ketinimus. Toks patiklumas tą kartą jiems brangiai kainavo. Žuvo 3-iosios LLA Šiaurės apygardos vadas V.Juozokas – Petraitis, jo adjutantas Antanas Šležas – Šlevas ir du juos lydintys apsaugos partizanai. Žuvusiųjų kūnus enkavedistai išniekino Panevėžyje prie šv. Petro ir Povilo bažnyčios, o vėliau užkasė Dembavos gyvenvietėje netoli nuo miesto.

Nepavyko rasti duomenų apie kario savanorio vardo suteikimą Vladui Juozokui (Jozokui) – Petraičiui, apie jo apdovanojimą ir karinio laipsnio suteikimą. Matyt, dar neatėjo laikas.

Šaltiniai.

1. Laisvės kovotojų prisiminimai (sud. R.Kaunietis). X d. Vilnius, 2016 m.
2. V.Vaitiekūnas. Antrasis Žaliosios rinktinės vadas leitenantas Petraitis. Naujasis židinys-aidai, 2011/8.
3. Vladas Jozokas (Juozokas) – Petraitis. 1920-10-20 – 1946-02-13.